ВИХОВАННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сідорова Ірина Сергіївна
Кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри вокально-хорової підготовки,
теорії та методики музичної освіти Вінницького державного
педагогічного університету імені М. Коцюбинського

Актуальною проблемою навчально-виховного процесу сучасних педагогічних закладів вищої освіти на сьогоднішній день є виховання висококультурної особистості майбутнього вчителя. У цьому аспекті вирішальним під час підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності є формування відповідної манери та культури спілкування. Важливе значення у розв'язанні цієї проблеми надається створенню культурного середовища під час навчання та дозвілля студентської молоді. На нашу думку, це середовище може складатися з естетики спілкування й поведінки, толерантності міжособистісних взаємин, естетики життєтворчості, здорової психологічної атмосфери.

Естетика спілкування відображається в естетиці взаємовідносин і передбачає елементарні етичні навички поведінки. Правильна організація культурного спілкування в навчанні, побуті, дозвіллі й позааудиторній художній діяльності студентів наділена потужною виховною силою і є шляхом до формування гармонійної особистості вчителя. Зазначимо, що естетика спілкування залежить від культури мови студентів і викладачів освітніх закладів як у навчальній, так і в дозвіллєвій діяльності.

Культура мови спілкування ґрунтується на таких якостях особистості, як терпимість (виявляти інтерес до думки співрозмовника), ввічливість (уміння ввічливо вітатися, прощатися, звертатися з проханням), скромність і простота (не акцентувати увагу на власному «Я», не вихвалятися), тактовність (наявність

почуття міри, уміння виявити повагу, відчувати межу, при якій важливо не образити людину й не поставити її в незручне становище) [1, с. 174-150].

Естетична поведінка закладена в естетичній свідомості людини. Естетика поведінки обумовлюється достойними вчинками та діями по відношенню до інших, дотриманням правил етикету, умінням триматися природно, культурно поводитися у різних ситуаціях й естетично виявляти свої емоції.

Разом з тим, людину пізнають не тільки за зовнішнім виглядом та вмінням спілкуватися, «краса і витонченість поведінки відкривають широту обдарованості та ерудиції, високу чи недостатню загальну й професійну культуру особи» [2, с.106].

Багато хто з видатних педагогів наголошував про культурологічний аспект навчального процесу в освітніх закладах. Так, в педагогічних працях В. Сухомлинського вивчається цей підхід до своїх вихованців. Науковець впровадив у навчальних закладах абетку правил культурної поведінки в процесі спілкування з іншими. Наприклад: «робіть так, щоб людям, які вас оточують, було добре», «знайте, що існує межа між тим, що вам хочеться, і тим, що можна», «люди дають вам щастя дитинства, отроцтва і юності, а ви платіть їм за це добром», «усі блага й радощі життя створено працею й тільки працею, бо праця – корінь моральності, у ній людина здобуває найвищу радість оптимістичного світосприймання – радість творення», «гуманність, чуйність до людини, готовність прийти їй на допомогу – ці елементарні риси людяності, порядності мають стати особистим моральним багатством кожного вихованця» [3, с.5-12].

Також зазначимо, що естетика поведінки відображається в охайному вигляді й естетичній зовнішності людини. У загальних правилах етикету зауважено, що культурній людині потрібно дбати про свій зовнішній вигляд, пам’ятаючи, що неохайність, недбалість і неувага до себе – вияв неповаги до оточення, до інших людей, зневаги до їхньої думки [4, с.194]. Передусім, такі вимоги стосуються вчителя, бо зовнішній вигляд є показником «високого естетичного смаку, досконалості, готовності до взаємопорозуміння і взаємодії,

… впадає у вічі відразу ж і проникає у свідомість співрозмовника, формуючи уявлення про його наміри, можливі результати переговорів, спільної діяльності й формує готовність до співпраці» [2, с.111].

Важливо, щоб виховання культури спілкування відбувалося не лише у навчальній діяльності, а й шляхом гармонізації міжособистісних взаємин між студентами у дозвіллєвий час, студентами і викладачами в позааудиторній діяльності, у відвідуванні університетських художніх гуртків, секцій тощо. Тобто збільшення кола естетичного середовища значно покращить виховання особистості студента.

Відомі науковці XXI століття (Л. Масол, Н. Ганнусенко, О. Комаровська, С. Ничкало, О. Оніщенко, В. Рагозіна) вважають доцільним замінити демонстраційну, концертно-показну спрямованість художньо-виховної практики на стратегії культуротворчості. У цьому відношенні культурна спадщина виконує роль виховного середовища, в якому через прилучення до вічних цінностей культури формується молоде покоління. Якщо ми навчимося зберігати свою спадщину, ми тим самим, будемо зберігати культурну пам'ять і саме середовище, в якому може зникнути спілкування, діалог сучасної культури та культури минулого [5, с.196].

У неформальній обстановці спілкування студентів та педагогів культура взаємовідносин повинна відтворюватися у співробітництві, повазі та взаєморозумінні. Разом з тим, краса спілкування у часи дозвілля сприяє розвиткові мовленнєвої діяльності. А якщо студенти залучені до творчо-художньої діяльності на спілкування величезний вплив здійснює сила художньої мови, а саме мистецтво слова, співу, звукоінтонації, жестів, рухопластики, танцю, утілення художнього образу.

Створення культурного середовища в педагогічному університеті «відбувається завдяки впровадженню різних форм і методів, серед яких можуть бути екскурсії, презентації, виставки, зустрічі, змагання, конкурси, свята тощо. Такі форми роботи спрямовані як на репродуктивну, так і на самостійну

продуктивну творчу діяльність та сприяють самовираженню студентів» [1, с. 150].

Неабиякого значення у процесі створення культурного середовища набуває авторитетність педагога. Авторитет викладача є ще одним із важливих засобів виховної діяльності. Студенти прагнутимуть до спілкування з викладачем, який має добрий авторитет та високу педагогічну кваліфікацію. Успішна педагогічна діяльність викладача та виховний вплив на загальнокультурний розвиток студентської молоді залежить саме від його авторитетності, що якісно відображатиметься у системі взаємовідносин.

Авторитетність характеризується, також, почуттям впевненості в собі, постійним саморозвитком та самореалізацією, здатністю справлятися з професійними та життєвими труднощами, наявністю певних художніх смаків, відчуттям потреби в правдивих судженнях, оцінках, порадах іншим, гуманним ставленням до студентів, залученням до духовних цінностей, вагомістю професійних якостей для оточення, почуттям того, що його поважають та сприймають як професіонала, вихователя та порадника. На нашу думку, позитивний вплив на виховання культури спілкування молоді має ерудованість і культура викладача. Позитивна емоційна атмосфера утворюється як наслідок гарних взаємовідносин педагога як з усім студентським колективом, так і з кожним окремо.

Дослідниця І. Зайцева, вважає, що основою творчого вдосконалення та професійного росту для вчителя є наполеглива, щоденна праця над собою. Досягнення педагогічної майстерності можливе лише за умови професійного саморозвитку педагога й митця. Науковець зауважує, що майстерність педагога відображається в його особистісних якостях, у гармонійному розвитку, у здатності виявляти творчу ініціативу, у неповторності, в умінні зацікавити кожного із студентів і зростає завдяки постійному збагаченню власного досвіду та вдосконаленню себе як професіонала [6, с.105]. Викладач, разом з тим, повинен вільно володіти своїм предметом, мати впевненість у собі, у своїх силах, проявляти толерантність, уміти вислухати своїх вихованців та давати

слушні поради, бути чемним та справедливим.

Культурологічний підхід й естетизація навчального середовища істотно впливає і на розвиток емоційної сфери студентів. Якісно проведені навчальні та позааудиторні творчі заняття викликають задоволення, що мають позитивну дію на настрій та почуття студентів. Наприклад, у процесі творчого спілкування під час відвідування художніх гуртків і секцій у студентів з'являється почуття поваги до викладача (керівника), до інших учасників колективу, гуманне ставлення до їхніх позицій, думок, не пов'язане з особистими симпатіями й антипатіями. У них інтенсивно формується почуття радості від спілкування, здатність переживати естетичне враження, хвилювання від сприйняття піднесеного [8]. Такі заняття, створюючи клімат неформального спілкування, спонукають до щирих міжособистісних взаємин, якісної перебудови життєвих цінностей, стимулюють розвиток естетичних почуттів, розширюють діапазон художніх потреб, що, у свою чергу, впливає на духовну сферу і культуру поведінки студентів.

Культурна атмосфера спілкування студентів, що пов'язує їх творчими інтересами, стає фундаментом для формування єдиних моральних поглядів і настанов. Досвід показує, що в художніх колективах часто створюється вищий рівень співдружності, ніж у студентських академічних групах. Як наслідок, відбувається розвиток й відповідальне ставлення учасників художньої діяльності до навчання, до організації свого навчального й вільного часу, зокрема формуванню досвіду активної комунікації майбутніх учителів.

На створення культурного середовища, впливає, також, відповідна атмосфера та сприятливий психологічний клімат. Така атмосфера творчої спільної діяльності сприяє набуттю досвіду спілкування, розкриттю індивідуальних здібностей кожного студента та їхнього духовного збагачення, а відтак і розвитку висококультурної особистості [7]. Це, означає, що діяльність творчого колективу (ансамблю) для кожного є особистовагомою, оскільки будується на сприятливому психологічному ґрунті й бажанні студентів відвідувати заняття.

Таким чином, спрямування на культурологічний підхід у навчально-виховному процесі вищої педагогічної школи, сприятиме творчому саморозвиткові та самореалізації студентської молоді. Створення культурного середовища у навчальній, дозвіллєвій, позааудиторній художній діяльності забезпечить розширення діапазону художніх потреб, смаків, розуміння краси міжособистісних відносин, зорієнтує на духовні цінності студентів, що позитивно впливатиме на культуру спілкування та підвищення рівня вихованості й загальної культури майбутніх учителів.

Список літератури:

1. Сідорова І.С. Створення художньо-естетичного середовища у позааудиторній художній діяльності студентів. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. Випуск 23 / Редкол.: М.І.Сметанський (голова) та ін. Вінниця: ПП «Едельвейс і К», 2011. С. 147-150.
2. Нечепоренко М.В. Формування естетичної культури студентів класичних університетів: Дис...канд. пед. наук: 13.00.04; Харків. нац. пед. ун-т ім.Т.С.Сковороди. Х., 2005. 176 с.
3. Богуш А. М. Культурологічна парадигма в спадщині В. О. Сухомлинського. Педагогіка і психологія. 2006. №3. С. 5–12.
4. Естетика : Навч. посіб. М. П. Колесніков, О. В. Колеснікова, В. О. Лозовой та ін. ; За ред. В. О. Лозового. К. : Юрінком Інтер, 2005. 208 с.
5. Книга вчителя дисциплін художньо-естетичного циклу: Довідково-методичне видання / Упоряд. М.С.Демчишин; О.В.Гайдамака. Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. 768 с.
6. Зайцева І. Є. Розвиток естетичної культури майбутніх учителів засобами театрального мистецтва : Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04; Нац. пед. ін-т ім. М. П. Драгоманова. К., 2001. 217 с.

7. Сідорова І. С. Формування духовності студентів музично-педагогічних факультетів засобами хорового мистецтва. Збірник наукових праць «Педагогічні науки». Херсонський державний університет. Вип. LXXV. Т. 2. 2017. С. 70–75. https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/1073
8. Onofrichuk L.M., Sidorova I.S. Conceptual approaches to the formation of the basics of students aesthetic culture. Development and modernization of social sciences: experience of Poland and prospects of Ukraine: Collective monograph. Vol. 3. Lublin: Izdevnieciba “Baltija Publishing”, 2017. P.154-170. https://dspace.vspu.edu.ua/bitstreams/84801608-46b6-4dad-a49e-37b63a5750f1/download